

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ АКАДЭМІЯ
НАВУК БЕЛАРУСІ

ГОД НАВУКІ
2017

АДДЗЯЛЕННЕ ГУМАНІТАРНЫХ НАВУК І МАСТАЦТВАЎ

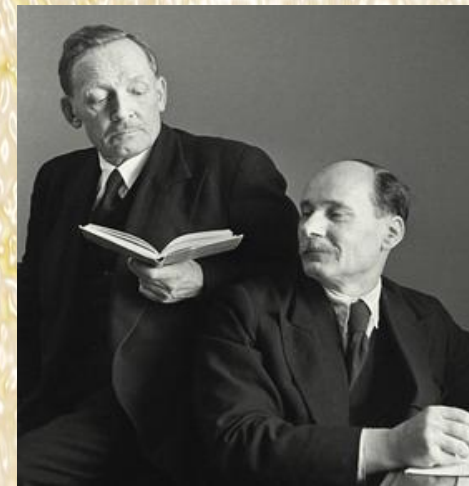
ЦЭНТР ДАСЛЕДАВАННЯЎ БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ,
МОВЫ І ЛІТАРАТУРЫ НАН БЕЛАРУСІ

ІНСТЫТУТ ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВА ІМЯ ЯНКІ КУПАЛЫ

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ:

СТАН І ПЕРСПЕКТЫВЫ ДАСЛЕДАВАННЯ

ДА 135-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ
ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА

Матэрыялы Міжнароднай
навукова-практычнай канферэнцыі
(Мінск, 15-16 лістапада 2017 года)

Мінск «Права і эканоміка»

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ: СТАН І ПЕРСПЕКТЫВЫ ДАСЛЕДАВАННЯ.
ДА 135-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА

ISBN 978-985-552-739-9

9 789855 527399

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
АКАДЭМІЯ НАВУК БЕЛАРУСІ

АДДЗЯЛЕННЕ ГУМАНІТАРНЫХ НАВУК І МАСТАЦТВАЎ

ЦЭНТР ДАСЛЕДАВАННЯЎ БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ,
МОВЫ І ЛІТАРАТУРЫ НАН БЕЛАРУСІ

ІНСТЫТУТ ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВА ІМЯ ЯНКІ КУПАЛЫ

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ: СТАН І ПЕРСПЕКТЫВЫ ДАСЛЕДАВАННЯ

ДА 135-ГОДДЗЯ 3 ДНЯ НАРАДЖЭННЯ
ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА

Матэрыялы

Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі
(Мінск, 15–16 лістапада 2017 года)

Мінск
«Права і эканоміка»
2017

ЗМЕСТ

ПРЫВІТАЛЬНЫЯ СЛОВЫ	9
<i>У. Р. Гусакоў</i> СЛОВА АД ІМЯ ПРЭЗІДЫУМА НАЦЫЯНАЛЬнай АКАДЭМІІ НАВУК БЕЛАРУСІ	9
<i>А. А. Каваленя</i> СЛОВА ДА 135-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА	10
<i>А. І. Лакотка</i> СЛОВА З НАГОДЫ АДКРЫЦЦЯ ЮБІЛЕЙнай МІЖНАРОДнай НАВУКОВА-ПРАКТЫЧнай КАНФЕРЭНЦЫІ, ПРЫСВЕЧанай 135-ГОДДЗЮ ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА	11
<i>В. Д. Міцкевіч</i> СЛОВА АД НАШЧАДКАЎ ЯКУБА КОЛАСА	13
ПЛЕНАРНАЕ ПАСЯДЖЭННЕ	15
<i>І. В. Саверчанка</i> ЯНКА КУПАЛА І ЯКУБ КОЛАС – ПРАРОКІ НАЦЫЯНАЛЬнай ДЗЯРЖАВЫ	15
<i>П. В. Васючэнка</i> АКТУАЛІЗАЦЫЯ КУПАЛАЎСКАЙ СІМВОЛІКІ Ў БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ КАНЦА ХХ – ПАЧАТКУ ХХІ СТАГОДДЗЯ	28
<i>Т. І. Шамякіна</i> АКТУАЛІЗАЦЫЯ МІНУЛАГА Ў БУДУЧЫМ (НА МАТЭРЫЯЛЕ ПАЭМЫ ЯКУБА КОЛАСА «НОВАЯ ЗЯМЛЯ»)	33
<i>І. В. Казакова</i> ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНАЯ ЗНАЧНАСЦЬ ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА Ў ВОБЛІКУ СУЧАСнай БЕЛАРУСІ	38
<i>Н. С. Гардзіенка</i> ВЫВУЧЭННЕ ЖЫЦЦЯ І СПАДЧЫНЫ ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА Ў БЕЛАРУСКІМ ІНСТЫТУЦЕ НАВУКІ І МАСТАЦТВА (НЬЮ-ЁРК)	44
<i>М. В. Трус</i> РАННЯЯ ШАЎЧЭНКІЯНА ЯНКІ КУПАЛЫ Ў КРАІНАХ ЕЎРОПЫ І ЗША	48
<i>Э. К. Свірыдовіч</i> ГРУЗІНСКІ ПАЭТ, НАТХНЁНЫ КУПАЛАВЫМ СЛОВАМ	51
<i>Л. Д. Сільнова</i> ПАРАЎНАЛЬНЫ АНАЛІЗ ВОБРАЗАЎ РОДНАГА КРАЮ Ў ДВУХ РАННІХ ВЕРШАХ ЯКУБА КОЛАСА: «НАШ РОДНЫ КРАЙ» (1906) І «ЎСХОД СОНЦА» (1908)	58
<i>Ж. В. Некрашэвіч-Кароткая</i> ПАЭТЫЧНАЯ КАСМАГРАФІЯ І ЯЕ ФУНКЦЫІ Ў ПРАЦЭСЕ ЭВАЛЮЦЫІ ЛІРА-ЭПАСУ Ў ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ	65

- Р. У. Зянюк*
«Z GŁĘBOKIM SZACUNKIEM DO OJCA»: ЛІСТЫ ЛАРЫСЫ ГЕНІЮШ ДА КСЯНДЗА МІХАЛА
ВАРАНЕЦКАГА 70
- О. Н. Жукова, И. А. Юдина*
БИБЛИОТЕКА – МУЗЕЙНАЯ ПЕДАГОГИКА – ЧИТАТЕЛЬ И КЛАССИЧЕСКАЯ
НАЦИОНАЛЬНАЯ ЛИТЕРАТУРА 75

С Е К Ц Ы Я 1

ВЫВУЧЭННЕ ТВОРЧЫХ ЗДАБЫТКАЎ ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА 81

- В. А. Максімовіч*
ПРАБЛЕМА ПОШУКУ ШЛЯХОЎ ДУХОЎНАГА ЯДНАННЯ Ў ПАЭМЕ ЯНКІ КУПАЛЫ
«МАГІЛА ЛЬВА» 81
- Т. М. Пятроўская*
АДЛЮСТРАВАННЕ СУБКУЛЬТУРЫ ДЗЯЦІНСТВА ПАЧАТКУ ДВАЦЦАТАГА СТАГОДДЗЯ Ў
ЧЫТАНЦЫ ЯКУБА КОЛАСА «ДРУГОЕ ЧЫТАННЕ ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ БЕЛАРУСАЎ» 86
- Ю. А. Алейчанка*
ВЕРШАВАНАЯ АРГАНІЗАЦЫЯ ЗБОРНІКА «БЕЗНАЗОЎНАЕ» ЯНКІ КУПАЛЫ 90
- А. Г. Міхалевіч*
ФУНКЦЫЯНАЛЬНАЯ НАСЫЧАНАСЦЬ ПАРАЎНАЛЬНЫХ КАНСТРУКЦЫЙ У ПАЭМЕ ЯКУБА
КОЛАСА «НОВАЯ ЗЯМЛЯ» 94
- М. В. Шамякіна*
ВАЕННАЯ ЛЕКСІКА Ў АПОВЕСЦІ ЯКУБА КОЛАСА «ДРЫГВА» 98
- С. М. Тычына*
ВОБРАЗ ПЛАЧКІ Ў ТВОРЧАСЦІ ЯНКІ КУПАЛЫ 102
- А. А. Любчанка*
ПРАЯВЫ ЭКЗІСТЭНЦЫЯЛЬнай ФІЛАСОФІІ Ў АПАВЯДАННІ ЯКУБА КОЛАСА
«КРЫВАВЫ ВІР» 106
- Д. А. Молчанова*
ОСОБЕННОСТИ ТЕКСТА ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ В ПОЭЗИИ ЯНКІ КУПАЛЫ:
«ЗАСТАЛАСЯ ТОЛЬКІ КРЫЎДА» 108
- І. М. Шаладонаў*
ВОБРАЗ-СІМВАЛ ПАРОГА Ў АПОВЕСЦІ ЯКУБА КОЛАСА «АДШЧАПЕНЕЦ» 113
- А. М. Мельнікава*
СПЕЦЫФІКА БЕЛАРУСКАЙ ІДЭНТЫЧНАСЦІ ПРАЗ ПРЫЗМУ ТВОРАЎ ЯКУБА КОЛАСА 120

С Е К Ц Ы Я 2

КАМПАРАТЫЎНАЕ ДАСЛЕДАВАННЕ ТВОРЧАСЦІ ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА 125

- D. Kliabanaui*
OBRAZY BIAŁORUSINÓW I NARODÓW SĄSIEDNICH W LIRYCE JANKI KUPAŁY 125
- Ж. С. Шаладонава*
ЯНКА КУПАЛА І ТАРАС ШАЎЧЭНКА: ІМАГАЛАГІЧНЫ АСПЕКТ 133

<i>А. У. Жардзецкая</i>	ТРАДЫЦЫІ ЯКУБА КОЛАСА-ПЕЙЗАЖЫСТА Ў ТВОРЧАСЦІ АЛЕСЯ КАЖАДУБА І АЛЕСЯ НАВАРЫЧА	138
<i>Н. В. Заяц</i>	КУПАЛІЯНА ВАСІЛЯ ЗУЁНКА	143
<i>А. А. Манкевіч</i>	РАЗВІЦЦЁ КОЛАСАЎСКАЙ АСВЕТНІЦКАЙ ТРАДЫЦЫІ Ў АПАВЯДАННЯХ ГЕНРЫХА ДАЛІДОВІЧА	146
<i>Т. А. Аляшкевіч</i>	РЭЦЭПЦЫЯ ТВОРЧАСЦІ ЯНКІ КУПАЛЫ Ў МАСТАЦКІМ УСПРЫНЯЦЦІ АЛЕСЯ РАЗАНАВА	150
<i>Г. К. Тычко</i>	ВОПЫТ КУПАЛАЎСКАГА ПЕРАКЛАДУ ДРАМАТЫЧНАЙ ПАЭМЫ Е. ЖУЛАЎСКАГА «ЭРАС І ПСІХА»	154
<i>Н. В. Якавенка</i>	ЛІТАРАТУРА І ЗАПАТРАБАВАННІ ЧАСУ: НА МАТЭРЫЯЛЕ ПЕРАКЛАДАЎ ВЕРШАЎ ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА НА РУСКУЮ МОВУ	159
<i>К. В. Часнакова</i>	ПЕРАКЛАД ВЕРША ЯНКІ КУПАЛЫ «А ХТО ТАМ ІДЗЕ?» НА ІТАЛЬЯНСКУЮ МОВУ	164
<i>І. П. Бязлепкіна</i>	АНГЛА-БЕЛАРУСКІ ПЕРАКЛАД У «НАШАНІЎСКІ» ПЕРЫЯД	167
<i>І. Г. Баўтрэль</i>	САНЕТНЫЯ ПРЫСВЯЧЭННІ ЯКУБУ КОЛАСУ І ЯНКУ КУПАЛУ: МАСТАЦКА-ВОБРАЗНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ ТВОРАЎ У КАНТЭКСТЕ РАЗВІЦЦЯ ЕЎРАПЕЙСКАЙ ПАЭЗІІ ЦВЁРДЫХ ФОРМ	170

С Е К Ц Ы Я 3

ПЫТАННІ ВЫВУЧЭННЯ, МУЗЕЙНАГА І АРХІЎНАГА ЗАХАВАННЯ НАЦЫЯНАЛЬнай ЛІТАРАТУРНАй І КУЛЬТУРНАй СПАДЧЫНЫ

176

<i>У. А. Навумовіч</i>	ЯНКА КУПАЛА І ЯКУБ КОЛАС – ВЫРАЗНІКІ НАЦЫЯНАЛЬНАГА ДУХУ БЕЛАРУСАЎ	176
<i>І. Б. Лапцёнак</i>	ВЫВУЧЭННЕ СПАДЧЫНЫ ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА І АКТУАЛЬНЫХ АСПЕКТАЎ ЯЕ МУЗЕЕФІКАЦЫІ ПРЫ РЭАЛІЗАЦЫІ АДУКАЦЫЙНЫХ ПРАГРАМ ПАВЫШЭННЯ КВАЛІФІКАЦЫІ І ПЕРАПАДРЫХОЎКІ КАДРАЎ ДЛЯ РАБОТНІКАЎ СФЕРЫ КУЛЬТУРЫ	181
<i>А. І. Шамякіна</i>	АПАВЯДАННІ ЯКУБА КОЛАСА ПЕРШАЙ ПАЛОВЫ 1920-Х ГАДОЎ	186
<i>Ю. А. Кравец</i>	ВЫВУЧЭННЕ ТВОРЧЫХ ЗДАБЫТКАЎ ЯКУБА КОЛАСА Ў СЯРЭДНАЙ ШКОЛЕ	188
<i>К. А. Парфянюк</i>	ЯНКА КУПАЛА Ў ШКОЛЬНЫХ ПАДРУЧНІКАХ 20–40-Х ГАДОЎ ХХ СТАГОДДЗЯ	193
<i>В. Jarosiński</i>	STOSUNEK JANKI KUPAŁY WOBEC WŁADZY BOLSZEWICKIEJ. PRÓBA ANALIZY NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH LIRYKÓW Z OKRESU TWÓRCZOŚCI LAT 1918-1926	197

<i>М. М. Міцкевіч</i>	АНТОСЬ ГАЛІНА (МІХАСЬ МІЦКЕВІЧ) АБ ТВОРЧАСЦІ ЯКУБА КОЛАСА	206
<i>У. І. Чарота</i>	СПАДЧЫНА ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА Ў ПРАЦАХ ІТАЛЬЯНСКАГА ДАСЛЕДЧЫКА ЭТАРЭ ЛО ГАТА	210
<i>У. А. Трапянок</i>	ТВОРЫ ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА Ў ЭФІРЫ ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКАГА ВЯШЧАННЯ БЕЛАРУСКАГА РАДЫЁ: ГІСТОРЫЯ І СУЧАСНАСЦЬ	216
<i>Т. П. Хоміч</i>	МЕТОДЫКА АНАЛІЗУ ЛІТАРАТУРНА-КРЫТЫЧНЫХ МАТЭРЫЯЛАЎ НА ЗАНЯТКАХ СА СТУДЭНТАМІ-ФІЛОЛАГАМІ	221
<i>В. А. Скачкова</i>	ГРОЗЬБЫ Ў МАЎЛЕНЧАЙ КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСАЎ	224
<i>М. Р. Арпенцьева</i>	ПРОБЛЕМЫ МУЗЕЙНОГО МАРКЕТИНГА И ГЕОБРЕНДИНГ	227

С Е К Ц Ы Я 4

КЛАСІЧНАЯ ЛІТАРАТУРА Ў СУЧАСНЫМ ПРАЧЫТАННІ 233

<i>Т. М. Тарасова</i>	ДОМ – БЯЗДОМНАСЦЬ – АНТЫДОМ У ТВОРЧАЙ СПАДЧЫНЕ ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА	233
<i>В. Ю. Бароўка</i>	ТОПАС ДОМУ Ў ЛІРЫЦЫ ЯНКІ КУПАЛЫ ПАЧАТКУ ХХ СТАГОДДЗЯ	238
<i>Е. В. Тарасова</i>	ТОПОС ДОМА В РАССКАЗАХ АМБРОЗА БИРСА	242
<i>С. В. Шамякіна</i>	МАТЫЎ З'ЯЎЛЕННЯ І БЫТАВАННЯ ФАЛЬКЛОРНЫХ ТВОРАЎ У ПАЭМАХ ЯНКІ КУПАЛЫ	247
<i>С. У. Калядка</i>	ЭМАТЫЎНАСЦЬ ПАЭТЫЧНЫХ СВЕТАЎ МАКСІМА ТАНКА І ЯЎГЕНІІ ЯНІШЧЫЦ	252
<i>Т. П. Барысюк</i>	«КОЖНЫ НАРОД МАЕ СВОЙ ТВАР» (Я. КОЛАС): «СВАЁ» І «ЧУЖОЕ» Ў СУЧАСНАЙ БРЫТАНСКАЙ АНГЛАМОЎНАЙ ПАЭЗІІ	257
<i>Н. М. Пыско</i>	ДАКУМЕНТАЛЬНЫЯ ЖАНРЫ Ў ТВОРЧАСЦІ ІВАНА НАВУМЕНКІ (З ГІСТОРЫІ ПАДРЫХОТЎКІ ДА ВЫДАННЯ ЗБОРУ ТВОРАЎ ПІСЬМЕННІКА Ў 10 ТАМАХ)	260
<i>А. С. Гурская</i>	РЭЦЭПЦЫЯ ВОБРАЗА КЛАСІКА Ў НАВУКОВЫХ ДАСЛЕДАВАННЯХ І. Я. НАВУМЕНКІ	265
<i>А. М. Лапата-Загорскі</i>	ЯНКА КУПАЛА І ЯКУБ КОЛАС У МАСТАЦКІХ ТВОРАХ ІВАНА НАВУМЕНКІ	268

<i>Л. У. Карнейчык</i>	ЛІТАРАТУРНАЕ КРАЯЗНАЎСТВА ЯК СРОДАК ФАРМІРАВАННЯ НАЦЫЯНАЛЬнай САМАСВЯДОМАСЦІ (ЯНКА КУПАЛА І СЛОНІМШЧЫНА)	273
<i>Л. Н. Турбина</i>	ТВОРЧЕСТВО ЯНКИ БРЫЛЯ В КОНТЕКСТЕ МИРОВОЙ ЛИТЕРАТУРЫ	278
<i>Г. В. Навасельцава</i>	ЛІРЫЧНЫ РАМАН «ПТУШКІ І ГНЁЗДЫ» ЯНКІ БРЫЛЯ (ДА ПРАБЛЕМЫ ЛІТАРАТУРНЫХ ДЫСКУСІЙ ПРА ЭВАЛЮЦЫЮ ЖАНРУ)	286
<i>В. Ф. Назараў</i>	АПОВЕСЦЬ ЯНКІ БРЫЛЯ «АПОШНЯЯ СУСТРЭЧА»: ВЫБАР НАЗВЫ	291
СЕКЦЫЯ 5		
АКТУАЛЬНЫЯ ПРАБЛЕМЫ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ		296
<i>М. В. Хаўстовіч</i>	ПРАБЛЕМЫ АТРЫБУЦЫІ ЛІТАРАТУРЫ БЕЛАРУСІ КАНЦА ХVIII СТАГОДДЗЯ	296
<i>Л. П. Леська</i>	ПЕРАСАТВАРЭННЕ ПАЧУЦЦЯ Ў МАСТАЦКІМ МІФАЛАГІЗМЕ ЯНА БАРШЧЭЎСКАГА (АСПЕКТЫ БІЯГРАФІЧНАЙ МІФАТВОРЧАСЦІ)	303
<i>Т. У. Ганчарова-Цынкевіч</i>	МАСТАЦКАЯ КАНЦЭПЦЫЯ ЦЫКЛА «НА ЦІХІМ ДУНАІ» МАКСІМА БАГДАНОВІЧА	306
<i>Г. М. Кісліцына</i>	«УЛАДЗІМІР ДУБОЎКА. ЁН І ПРА ЯГО»: ДА ПРАБЛЕМЫ ЖАНРУ	310
<i>В. І. Вашчыліна</i>	РОЛЯ ЧУЖОГА СЛОВА Ў РАМАНЕ УЛАДЗІМІРА КАРАТКЕВІЧА «ХРЫСТОС ПРЫЗЯМЛІЎСЯ Ў ГАРОДНІ»	313
<i>У. В. Гніламедаў, М. У. Мікуліч</i>	ПІМЕН ПАНЧАНКА – ПЯСНЯР І АПАНАЕНТ СВАЁЙ ЭПОХІ	317
<i>Я. А. Гарадніцкі</i>	ПАЭТЫКА АПАВЯДАННЯЎ ВЯЧАСЛАВА АДАМЧЫКА	323
<i>Е. С. Брыніна</i>	ОТРАЖЕНИЕ БЕЛОРУССКОЙ КУЛЬТУРЫ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ИВАНА МЕЛЕЖА	328
<i>Е. П. Синяк</i>	РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ОБРАЗА СОЛДАТА В ПОВЕСТИ ВАСИЛЯ БЫКОВА «СОТНИКОВ»	330
<i>Л. У. Іконнікава</i>	ІНТЭРТЭКСТУАЛЬНАСЦЬ ТЭКСТУ П'ЕСЫ-ПРЫПАВЕСЦІ «ВЯРТАННЕ ГАЛАДАРА» СЯРГЕЯ КАВАЛЁВА	332
<i>Д. М. Печко</i>	ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ИМЁН СОБСТВЕННЫХ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ	336
<i>А. Е. Ivanenko</i>	«WAR'S UNWOMANLY FACE» AS MISCELLANEA OF EXPERIENCE OF INNER WORLD OF SVETLANA ALEKSIYEVICH	340

A. E. Ivanenko

THE CHARACTERISTIC OF LITERARY WORKS OF FOREIGN WRITERS WINNERS
OF AN AWARD OF NOBEL

342

СЕКЦЫЯ 6

БЕЛАРУСКА-ЎКРАЇНСКІ ДЫЯЛОГ: РЭЦЭПЦЫЯ І ЎЗАЕМАСУВ'ЯЗІ ЛІТАРАТУР 344

Я. А. Гурская

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПОЛЕШУКОВ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ
ЯКУБА КОЛАСА И НАДЕЖДЫ ЛАНСКОЙ

344

Л. П. Вашиків

КЛАСИКИ БІЛОРУСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ У КРИТИЧНІЙ РЕЦЕПЦІЇ МИХАЙЛА ДРАЙ-ХМАРИ

349

Г. А. Гладкова

ВОБРАЗ ВІЛЕНСКОЙ ШЛЯХТЫ Ў АПОВЕСЦІ Т. Т. ЕЖА «ДРУГАЯ БОЖАЯ ЗАПАВЕДЗЬ»

354

С. В. Бородіца

ЖАНРОВА СВОЄРІДНІСТЬ ПОВІСТІ «РОКСОЛЯНА» ОСИПА НАЗРУКА

358

Н. М. Зуева

ІДЭЙНЫ БАЗІС НАРОДНАГА БЫЦЦЯ Ў ПРОЗЕ ЛУКАША КАЛЮГІ

363

Н. М. Карач

ЖАНРОВИЙ ДІАПАЗОН НОВЕЛІСТИКИ ІРИНИ ВІЛЬДЕ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

368

К. Ю. Гарбачова

МАСТАЦКІЯ ТРАДЫЦЫЇ МАКСІМА ГОРКАГА Ў ПРОЗЕ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

373

О. Я. Фірман

ЧАСОПРОСТОРОВИЙ ПЛАН ІСТОРИЧНОЇ ПОВІСТІ «СОН ТІНІ» НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ

375

И. А. Михалевич

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ТВОРЧЕСТВА КУЗЬМЫ ЧЕРНОГО
И СТАНИСЛАВА ИГНАЦИЯ ВИТКЕВИЧА

379

Т. М. Скуратко

ЖАНРОВА СВОЄРІДНІСТЬ ПОЕМИ «НІЖ У СОНЦІ» ІВАНА ДРАЧА

383

А.Э. Сабуць

МАТЫЎ ГАСПАДАРАННЯ Ў КУПАЛАВАЙ ПУБЛІЦЫСТЫЦЫ

388

ЗВЕСТКІ ПРА АЎТАРАЎ

392

гэта пакаленне вызначаецца маруднасцю і празмернай абачлівасцю пры вырашэнні дзяржаўназначных пытанняў. Акрамя гэтага, некалькі эпизодаў у творы паказваюць шляхту, схільную да хабарніцтва і п'янства. Да старэйшага пакалення віленскай шляхты ў аповесці належаць пан Непамуцэн Нушкевіч (носьбіт аўтраскага ідэалу сярод акрэсленай групы), пан Бальтазар Троцкі, капітан Клюшка і інш.

Маладое пакаленне віленскай шляхты прадстаўлена вобразамі Пятра Нушкевіча, Рузі і Францішкі Віч. Лепшыя рысы нацыянальнага характару ўвасоблены ў гэтых героях: павага да бацькоў, беражлівае захаванне гістарычнай памяці пра свой род, любоў да радзімы, якая ставіцца на першае месца ў параўнанні з прыватным шчасцем. Для такіх герояў немагчыма быць шчаслівым, калі айчына пазбаўлена волі. Інакш, як адзначыў пісьменнік, “każdy dom stałby się osobnem gniazdem egoistów w sobie i dla siebie żyjących. Ojczyzna wypchniętaby została za drzwi” [2, с. 77]. Трагічны лёс ідэалізаваных у творы вобразаў Пятра і Рузі – гэта не толькі страта лепшых прадстаўнікоў шляхецкага саслоўя, гэта гора сям’і, узнятае да маштабаў краіны: лепшыя дзеці прыносяць жыццё на алтар радзімы ці становяцца ахвярамі безнаказнага гвалту, спыніць які, на жаль, шляхта, кіруемая прыватнымі інтарэсамі, не можа.

Літаратура

1. Швед, В.В. Паміж Польшчай і Расіяй: грамадска-палітычнае жыццё на землях Беларусі (1772–1863 гг.) / В.В.Швед. – Гродна: ГрДУ, 2001. – 416 с.
2. Jeż, T.T. Drugie Boże przykazanie : z powstania r. 1831 na Litwie / T.T. Jeż. – Warszawa : M. Arct, 1930. – 160 s.

С. В. Бородіца

ЖАНРОВА СВОЄРІДНІСТЬ ПОВІСТІ «РОКСОЛЯНА» ОСИПА НАЗРУКА

У Львові 1930 року побачила світ історычна повісць «Роксоляна, жінка халіфа й падышаха Сулеймана Велікаго, завойовніка і законодавця» О. Назарука. Твір вийшов накладом двотижневика «Нова зоря», якім выдавала Украінська католицька організація. У «Примітках й поясненнях» автор пісав: «Живемо в часі переломовім, коли важыцца власне наша доля. Коли потрафимо при помочі твёрдой моралі, ясної ідеї й дысцыпліны прыгатовіцца до здобуття своєї державы, будемо колысь становіцца окрему сілу» [2, 275]. Ёго ідеалістычны светогляд глыбока закоріненый в украінській хрысціянській духовнасці. Він втілений у комплексі релігійно-філасофських ідей, выражених у творі. О. Назарук вірив, што людина, створена за образом і подобою Божою, упродовж жытця мусыць показатці себе гідною Творця: «... дывна є душа людныны: вона більше таємна від середыны пушці і від морської глыбыны і від небесной безвстыі. Бо незбагнутий Сотворытель тых днів дав душы людныны свобідну волю выбору між добром і злом, між вірністю і ламаннем її. І тым зробыв ты душу подібной до себе» [2, 99].

«Роксоляна» – твір про пошук опоры духу, моральных абсолютів, утрачених через відступныцтво від віры. «Без Бога – правда, честь і сама особа непотрыбні...

Моральні цінності – недійсні. Там починається інша, свавільна, гра, гра без правил. Дай нам, Боже, здобутися ще на один урок: відживлення змученої занедбаної душі» [3, 24]. З таких релігійно-філософських мотивів «виросла» «історична повість з 16-го століття» О. Назарука – оригінальний твір у західноукраїнському письменстві 30-х років ХХ століття, про що свідчать неоднозначні відгуки сучасників і рецензії критиків. Вже перша історична повість письменника «Осмомисл» (1918) викликала полеміку серед читачів і літературознавців, яка тривала кілька років. Одні дослідники, як-от І. Свінцицький, категорично відмовляли автору у «всякій літературній й історичній вартості», інші – відзначали гармонійну цілість повісті, яка синтезувала «давню славу бувальщину та могутній народний вибух під теперішню хвилю» (Л. Мишуга). «Українській повісті з 12-го століття в двох частинах «Князь Ярослав Осмомисл» була присвячена окрема брошура із серії «Літературно-критична бібліотека», у якій досліджувалися причини успіху книги О. Назарука. Критики обґрунтовували висновок, що, крім політично-державницької і любовної сюжетних ліній, він уміло використовував елементи авантюрного сюжету, як пізніше В. Будзиновський у «Пригодах запорозьких скитальців» (Львів, 1927). Помітні впливи А. Конан-Дойля, Б. Пруса і Г. Сенкевича не заступають індивідуальних особливостей авторської манери письма, а в поєднанні з національною своєрідністю історико-культурних подробиць і побутових деталей, поглибленим психологізмом і вмотивуванням думок, дій і вчинків персонажів дозволяють наблизити історичний твір О. Назарука до кращих зразків західноєвропейської історичної прози з елементами «авантюричної справи». Повість «Осмомисл» заслужено нагороджена товариством «Просвіта» премією Михайла Тишкевича. Це був другий твір, відзначений «Михайловою нагородою» після «Ярошенка» О. Маковея (1901).

На думку дослідників, «Роксоляна» художньо поступається «Осмомислу», оскільки публіцистичний хист письменника у ній переважив літературний. Деяка конспективність і схематичність викладу до певної міри зумовлені тим, що повість «писано в часі великої війни і революції, на Україні й на еміграції, у Львові, в Кам'янці на Поділлі, у Благодатній на Херсонщині, у Відні й Філадельфії в Америці, в рр. 1918–1926, у значних відступах бурхливого часу, разом з іншою історичною, ще не печатаною повістю «Проти орд Джінгіс-хана», а перероблено у Львові в рр. 1927–1929» [2, 277]. Такі чинники визначили стильову еkleктику повісті, в якій знаходимо авантюрно-пригодницькі, химерні, лірично-сповідальні маркери, які «відчитуються» у тексті епізодично або домінують певний час, згодом заступаючись іншим. Власне така стильова гетерогенність забезпечила «впізнаваність» характерних рис авторського письма. Незважаючи на «художні прорахунки» і «вразливі місця», у «Роксоляні» чітко простежуємо пошук автором нових зображально-виражальних форм: ретроспекції і проспекції, вставні сюжети, ліричні монологи-роздуми персонажів, сновидіння і візії, авторські відступи зумовлюють тісне переплетення зовнішнього сюжету з внутрішнім. В основі першого – історія життя Насті Лісовської з Рогатина, відомої світу як султанка Роксоляна. Про татарську полонянку з Галичини невдовзі заговорила Європа. Врода і гострий розум дали Роксоляні змогу впливати на внутрішню і зовнішню політику імперії Османів. Взнявши за зразок жанрову структуру історичних романів

В. Скотта, О. Назарук майстерно поєднав історичну та любовну сюжетну лінії. Та це не завадило Ю. Опільському конструктивно критикувати письменника за неглибоке знання тогочасної історії. Справді, авторові нелегко давалося досягати історичної органічності факту і вимислу, реального і вигаданого, долати «документальність» і публіцистичність, які часто домінували над художнім осмисленням історичних подій та ситуацій. «Народне передання про Роксоляну, писана історія про неї й особисті враження з місць, на котрих вона перебувала, зложилися в моїм умі й уяві на сю працю» [2, 273], – писав О. Назарук.

Повість охоплює події 1518–1530 років, упродовж яких розгортаються долі головних персонажів на тлі тогочасних історичних процесів. Розвиток сюжету загалом відповідає логіці історично достовірних подій. Проте художній час, на відміну від історичного, ускладнений аналепсисами і пролепсисами, наприклад, розлога розповідь про рід Сулеймана («В невідому будучність») чи спогади про мученицьку смерть князя Юрія, останнього з династії Данила, що проектується в сучасність і трактує причини нещастя Галицько-Волинської землі («У Криму»). Наративну структуру повісті ускладнюють пророцтва, які прочитуються як своєрідне художнє обрамлення і надають їй містичного звучання. Перші два пророкування (ворожба циганки перед весіллям Стефана і Насті у I частині «Страшне весілля» та розповідь учителя Абдуллага про мусульманський «кісмет» Сулеймана Великого і його «найлюбішої» дружини Місафір у VI частині «В невідому будучність») збулися, тому у читача не виникає сумнів у здійсненні віщування старого дєрвіша. Слова старця – погляд у майбутнє: «Далеко в північних горах, у землях перського шаха, стоїть оборонний замок, на недоступних скелях. Там схорониться син твій Баязед перед гнівом батька, шукаючи опіки у ворога свого і його. Та послі падишаха знайдуть його і там. І як ти золотом підкупиш військо султана, так вони золотом підкуплять замкову сторожу, і серед ночі викрадуть живого Баязеда. І серед диких гір, під синім наметом Аллаха, відчитають йому батьківський вирок і прибувають йому його ятаганом на серце і скинуть у пропасть, де дикі звірі розірвуть тіло його.

Голосно заридала, а відгомін її ридання заповнив скельну печеру й понісся пустинею» [2, 268]. Такий наративний прийом увиразнює характер головної героїні, зокрема її головну рису – сильну волю.

Повість «Роксоляна» складається з 18 частин, які послідовно відтворюють основні етапи життєвого шляху Насті Лісовської, на що вказують їх назви: «Страшне весілля», «Ой битим шляхом килимським, ой диким полем ординським», «В області татарських аулів», «У Криму», «В школі невольниць в страшнім городі Каффі», «В невідому будучність», «В Царгороді на авретбазарі», «Служниця в султанській палаті» і т.д. Більшість із них починається своєрідним мотто-ідеєю – цитатою з фольклорних, біблійних, літературних джерел («Кожна школа вчить не для себе, але для життя» [2, 43], «Вислід кожної боротьби непевний... Для того в жоднім положенні не трать надії, що виграєш» [2, 87] та ін.). Логічно вибудована структура твору дає можливість детально простежити особистісну еволюцію головної героїні, дослідити її вчинки у різноманітних життєвих ситуаціях, психологічний стан у зламних моментах буття. Але може здатися, що авторові дещо зрадило відчуття композиційної пропорції: одні частини

поділяються на 6–7 розділів, інші – на 2–3. Це, можливо, пояснюється його задумом проаналізувати етапні – найбільш важливі, на його думку, моменти життя Насті Лісовської, які стали переломними для неї і викликали глибокі внутрішні переживання, як-от у частинах «Перша подорож на прощу Роксоляни», «І два весілля, а одного мужа...», «Султанка Місафір», «Бог всемогучий». У такий спосіб прозаїк розширював психологічну сферу головної героїні, яка поряд з історичною та любовною сюжетними лініями виформовується у третю, не менш важливу – внутрішнє життя Роксоляни, приховане для інших персонажів і закрите навіть для Сулеймана. Її мотивним центром є випробування моральної стійкості султанки Ель Хуррем.

Життєві ситуації, наповнені внутрішньою напругою, зумовлюють глибокий самоаналіз і постійні роздуми головної героїні, в душі якої ведуть запеклу боротьбу протилежні начала: добро і зло, любов і ненависть, спокута і кара тощо. Поступово духовно-інтелектуальна біографія Роксоляни у творі заступає її зовнішні життєві перипетії, а психологічний аналіз поглиблюється, зокрема виявляється пильна увага автора до швидкоплинних настроїв і мінливих переживань героїні. Доки Роксоляна відчувала опіку Бога і вірила, що він не дасть вчинити їй кривди, почувалася впевнено, покладаючись лише на Всевишню Силу Божу. Але «страшна є внутрішня повільність розхвилюваної душі людини» [2, 50]. Вона свідчить про руйнацію психологічної цілності персонажа: індивідуальна трагедія, внутрішня драма – закономірний наслідок відступництва від своєї віри і церкви. Кохання перемогло віру, та вчинок доньки о. Іоана Лісовського був подвійної зрадою, що визначив подальшу долю Насті – самотність, тяжкі муки сумління і нестерпний внутрішній біль. Словами мудрого мослемського дервіша» чи, швидше, «монаха несарага» О. Назарук обґрунтовує психологічний стан Роксоляни: «Ти велика людина, нещасна доню моя... Бо маєш сильну волю у змагання своїм. Але твоя воля звернена до зла, до непошани заповідей Божих. І тому ти чужа сама собі, що ти відчужилася від Бога» [2, 269]. Процес «вселення» у свідомість султанки почуття безмежної влади над людьми та імперією розкрила З. Тулуб в історичному романі «Людолови» (Одеса, 1934–1937), де кардинально переосмислила долю Насті Лісовської: відійшовши від історично достовірної інформації, вона перевтілила Настю Повчанську, наречену Петра Конашевича-Сагайдачного, в дружину султана Османа II. Часопросторове зміщення реальних подій без порушень історичної правди відповідало художньому задуму авторки описати складний механізм придворної гри-дипломатії, яку вела дружина падишаха. Кров убитих Агмеда-баші і Гассана не дає спокою Роксоляні, але й не зупиняє її: «Бо свобідну волю дав Господь людині – до добра і зла. А хто відразу не опреться злему, того воно захопить, як огонь охоплює дім. І тоді нестримно дозріває овоч думки людини, як дозріває буря, зірвана хмарою» [2, 190].

О. Назарук уважно простежує зародження ідеї і реалізацію задуму Роксоляни вбивства Мустафи – первородного сина Сулеймана. В авторських відступах письменник ані засуджує, ані виправдовує її вчинку: кожна людина, зазначає він, відбуде «великий гаддж» до Бога, і тільки Творець буде судити її, караючи нащадків за підступ і злобу. Наростанням психологічної напруги і поглибленням драматизму позначені ситуації вибору головної героїні, які майстерно вмонтовані у

нарративну структуру повісті. Вони не лише увиразнюють характер Роксоляни, але й, що важливо, викликають потрібні авторові асоціації. Таку композиційну функцію виконують, наприклад, сні головної героїні. Перед кожною кардинальною зміною у житті Насті Лісовської О. Назарук вводить у текст віщі сні, які достеменно здійснюються. Вони демонструють приховані душевне боріння, моральні суперечності і психологічні потрясіння. Страх перед невідомим, присутній у найменшому порухові релігійного стану, викликає невимовні страждання і прагнення якнайшвидше його позбутися. Автор майстерно застосовує «сон у сні»: «І в сні мала сон: весь час снилася їй чорна чаша отруї, кинджал убійників і якась довга бійка без кінця. Тупа, безладна і безцільна. З криком і вереском плювали на себе, і шарпали себе, і кололи довгими ножами.

Збудилася в сні. І знов їй снилося, що не хотіла спати на твердим мокрім камінню чужої вулиці. Встала і добивалася до дверей. Але вони були вже замкнені і ніхто не відчиняв. І щось збунтувалося в ній. Зачала бити дрібними п'ястуками в чужі замкнені двері, міцні, дубові, в мурі вмуровані. І на диво – розбила їх. Але геть покривавила собі рученята. І з серця їй плила кров по білим одязі» [2, 70]. Усі сні у повісті творять нерозривну цілість у внутрішньому бутті Роксоляни, віщуючи її трагічну долю – «земне кладовище, повне сліз і роз». Оніричні елементи актуалізують містичні ситуації, які виходять за межі реалістичного сюжету повісті. Водночас сновидіння і візії головної героїні відтінюють очевидну деформацію її особистості. Роксоляна постає у двох планах: зовнішньому – мудра і кмітлива, чарівна і весела жінка, внутрішньому – демонічна постать, претензійна, з нестримними пристрастями і замаскованими бажаннями.

«Людина так само сповнена таємничих сил, як і весь світ; це таємниче з погляду світла розуму є «несвідоме», усякі збочення від «нормального», розумного ходу душевного життя: божевілля, сон, екстаз, натхнення, передчуття, «нічна сторона» душі і т. д. – всі такі переживання відкривають людині вихід із сфери звичайного її буття до інших сфер, почасти вищих» [4, 357]. О. Назарук осмислив ці складні психологічні процеси, змодельовавши концепцію сильної особистості з грою інстинктів і пристрастей, що приводять до певних духовних аномалій: «Я вам поломлю старі закони ваші так, як ви ломите серце моє!..» [2, 218]. Він майстерно проектує багатоплощинну психіку Роксоляни, наповнюючи її образ імпресіоністськими рисами. Коли бунтом вибухнуло горде серце султанки Ель Хуррем, «над Стамбулом сунула тоді тяжка синя хмара. І блискавиці її освітлювали час до часу золоті півмісяці на струнких мінаретах столиці. А дощ великими краплинами падав на широке листя платанів... І дуже вітер кидав брами сераю та термосив віконниці гарему» [2, 218]. Розгорнутий буремний пейзаж увиразнює драматизм душевної боротьби головної героїні. Прийом психологічного паралелізму динамізує картини природи, співзвучні вируванню стихійних сил у душі Роксоляни, загострює події у повісті: «... і настала темна ніч, а з чорних хмар хлинули потоки дощу серед несамовитої темряви час до часу прорізувала небо так само несамовита ясність... По кожнім освітленню наступала ще тяжча темрява... Думки в неї бігали безладно, а всі кружляли коло несамовитого світла, що раз-у-раз роздирало темряву. Нараз і нутро її переляканого духу роздерла подібна блискавка... Зрозуміла, чому її батько так не любив роз'яснювання будучини

ворожками... Адже по кожному таким роз'яснюванню наступала – ще більша темрява» [2, 128]. На фоні психологізованих пейзажів посилюються моральні дисонанси особистості, спонукаючи реципієнта осмислювати духовний світ Роксоляни, її погляди на життя і час.

В «Історії української літератури ХХ століття» (1994) історична повість «Роксоляна» О. Назарука визначається як «хроніка із статичними описами, ніж структурована мистецька річ», позбавлена «належного художнього рівня» [1, 479]. Можливо, автор і не реалізував усі художні задуми і рішення. Маємо на увазі жанрово-композиційні недоліки: диспропорція окремих частин, надмірна описовість, схематичне відтворення дійсності, невмотивовані вчинки окремих персонажів, їх однозначна характеристика за допомогою білої чи чорної фарб. Попри це модерний, хоч і не позбавлений контроверсійних суджень твір О. Назарука продемонстрував труднощі процесу «народження» західноукраїнського історичного роману в контексті різновекторних художньо-естетичних шукань першої половини ХХ століття. Письменник, використовуючи новітні художні прийоми (монтажність, ускладнена нарація, елементи умовності і фантастики, оніричні образи, метафорика, символіка, прийом контрасту), намагався наповнити історичну повістеву парадигму національними ознаками, що зумовило творення власних світоглядних і естетичних орієнтирів.

Література

1. Історія української літератури ХХ століття: у 2-х кн. Кн. 1: 1910-1930-ті роки / за ред. В. Дончика. – К.: Либідь, 1993. – 784 с.
2. Назарук, О. Роксоляна, жінка халіфа й падишаха Сулеймана Великого, завойовника і законодавця / О. Назарук. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ управління по пресі, 1991. – 280 с.
3. Сверстюк, Є. Перебудова Вавилонської вежі: Чорнобильська притча / Є. Сверстюк. – Мюнхен: Сучасність, 1990. – 56 с.
4. Чижевський, Д. Історія української літератури / Д. Чижевський. – Тернопіль: Феміна, 1994. – 480 с.

Н. М. Зуєва

ІДЭЙНЫ БАЗІС НАРОДНАГА БЫЦЦЯ Ў ПРОЗЕ ЛУКАША КАЛЮГІ

Проза Лукаша Калюгі – багатая глеба для вывучэння пытання нацыянальнага менталітэту, народнага быцця. Творы пісаліся ў складаны для Беларусі перыяд – 1920-1930-х гг., таму іх аналіз з'яўляецца надзвычай актуальным. Тыя вобразы, нацыянальныя характары, што створаны мастаком слова, яскрава выяўляюць нацыянальную спецыфіку народа. На матэрыяле апавяданняў Лукаша Калюгі існуе магчымасць зразумець свядомасць беларусаў у пачатку ХХ ст. Яго творы сацыяльна накіраваныя і ў цэлым рэпрэзентуюць мэту аўтара паказаць жыццё вясковага чалавека. Зварот да Калюгавай спадчыны дазволіць пазнаць вобраз мыслення беларуса ў пераломны перыяд, прасачыць, як сацыяльны свет уздзеянчае на жыццядзейнасць чалавека, як фарміруе духоўнае жыццё.